

NAGYKEND HELYNEVEI

Irta :
Fábián Béla

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI
DR. GYÖRGY LAJOS

1939.

AZ E. M. E. KIADÁSA

106. SZ.

NAGYKEND HELYNEVEI

Írta :
Fábián Béla

SFT. GHEORGHE—SEPSISZENTGYÖRGY.
TIP. IMREH CAROL ȘI SOȚII SOCIETATE ÎN COMANDITĂ
1939.

Nagykend helynevei.

A Kisküküllő folyó mellett Küküllő, Maros-Torda és Udvarhely megye összeszögellésénél van Nagy- és Kiskend. Először 1325-ben említik egy, a fehérvári káptalan által kiállított örökösödési okmányban, mely szerint Simon bán fia és unokái az örökölt birtokokat maguk között felosztották. A felsorolt birtokok között szerepel Felkend és Kendhida („Tere..... *Felkend et Kendhyda* cum molendino. Tributum de *Kendhyda* et castrum de eadem“).¹ Kendhyda mai neve Kiskend, 1486-ban tűnik fel. A XIV. század első felében itt vár, vámhely és malom is állott. Az 1325-ben említett Felkendnek pedig az először 1409-ben emlegetett Nagykend felel meg.²

A Kis- és Nagykend helységnév második tagja már első pillanatban feltűnő hasonlatosságot mutat a sokszor emlegetett *Kende*, *Kundu*³ méltóság és a *kékkend* nép névvel. Pais Dezső szerint itt valóban egy kékkend szórványt (diasporát) kell keresnünk.⁴ A *kékkend* nevet az okmányok először 1216-ban említik *keyckend* néven mint népnevet. E nép az adatok szerint a XII. század vége előtt Szatmár megye keleti részén, a mai Nagybánya környékén elterülő Kékes erdőt lakta. Jakubovich Emil⁵ hívja fel a figyelmet a kékkend népre, majd Madzsar Imre⁶ megmagyarázza a név elő- és utótagját és egy csomó török eredetű összetett nép-, vagy törzsnévet sorol fel, melyben az előtag szint jelentő szó. A második tagul szolgáló *kendet* azzal a méltoságnévvel, vagy címmel hozza kapcsolatba, amelyet a keleti kútfők szerint a vándorútját járó magyarság főuralkodója viselt. Madzsar éppen úgy, mint Hóman Bálint⁷, ugyancsak ezt a méltóságnevet tartja az Ibn Rustah, Gardezi: *kende*, Anonymus: *Kundu* és a krónikabeli *Cundu* — Kund vezér neve és Kend, Kendi helynév eredetijének. Mi lehetett a kék-kend nép? Pais Dezső szerint valami török fajú törzsből való csapat, amely a besenyő, székely és más efféle népelemhez hasonlóan őri hivatást teljesített. Kniezsa István kétségbe vonja, hogy török fajú nép lakta volna e vidéket és állítja, hogy a nép Kend vezérétől, vagy a kend méltóságot viselő vezérétől kapta a nevét. Itt tehát egy fontos jelentéstani jelenségről is van szó: a hagyományban a távoli idők elhalványodott emlékei, méltóságnevek, tünemények stb. megszemélyesítve, élő személyenként jelennek meg. — Miért kerül a kék-kend nép a Szamos és a Kraszna völgyébe? Honfoglaláskor a megszállás gazdasági célszerűsége mel-

¹ Zimmerman—Werner: Urkundenbuch. I. 394.

² Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza. Budapest. V. 883.

³ Hóman Bálint: A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése. — A Magy. Nyelvtud. Kézikönyve. I. 7. f.

⁴ Pais Dezső: *Kék-kend*. — Körösi-Csoma-Archivum. 1921. I. 1.

⁵ M. Ny. XII. 177—78.

⁶ M. Ny. XII. 228, XIII. 281—82.

⁷ Hóman Bálint: A Magy. Nyelvtud. Kézik. I. 7. f. 20. l., és Turul. XXX. 92.

lett az elhelyezkedésben a katonai szempont volt döntő.⁸ A Közép-Duna mentén központi helyzetben megszállt Árpád-törzset gyűrűalakban fogta körül hat más törzs; ezek mindegyikére fontos katonai feladat várt. A magyartörzsek az Alföld széleit szállták meg. A veszedelem keleten volt a legnagyobb, amerre a régi, kegyetlen ellenség, a besenyő tanyázott. Ezért itt túl a Kabar, Ound- és a Gyula törzs tiszai védővonalán és az ettől keletre húzódó erős, természetes bástyán, a nyíri és a bihari erdők és az erdélyi határon húzódó hegységek övezetén, a Felső-Tisza, Szamos, Maros és Kisküküllő völgyeinek bejárait háttérként védelmezték a Kundu-törzs és a honfoglaló magyarokhoz mintegy kilencedik törzsként csatlakozó felsőmaros- és kükküllővidéki székelyek nemzetségei. Tehát a Kundu-törzs szamos- és felsőmarosvölgyi szállástelepei kívül estek a Meszesen Királyhágón és az Erdélyi-Érchegységen át húzódó belső gyeplővonalon.

De hogy kerül a kékkend nép egy szórványra éppen a Kisküküllő folyó völgyébe? A fentebb idézett 1216-beli oklevélen kívül még egy 1231-ből való oklevél is említi a kékkend nevet. Ez utóbbi oklevél szerint a Kékes-erdőt hajdan (olim) a kék-kend nép bírta. A kék-kendek tehát 1200 előtt már hosszabb idő óta nem laktak a Lápos-Szamos vidékén. Még pedig azért nem lakhattak ott, mert őri szerepüknél fogva máshova helyezték el onnan. Áthelyezésük valószínűleg összefüggésben állott az ország keletvédelmi övének, azaz gyeplőjének még keletebbre való kitolásával. Midőn ugyanis a XII. század második felében a szászokat Erdélybe telepítették és a szász gyaratok védelmét a székelyekre bízták, a meszesi és láposi gyeplőket felhagyták, őreiket pedig az új védelmi vonalra rendelték. Így kerülhetett egy kékkend szórvány a Kisküküllő folyó völgyébe. Hogy valóban fontos katonai szerepet töltöttek be, bizonyítja az 1325-beli oklevél, mely e helyen várat is említ, amely vár a szász település egyik legrégibb pontját védte volna a Kisküküllő völgye felől való támadás ellen.

A kend helynév gyakran előfordul a magyar lakta területeken, leginkább azonban olyan helyekkel együtt sorolják fel, amelyek a gyeplőrendszer-, illetőleg határvédelem tárgykörébe tartozó nevet viselnek.⁹ A kend, mint személynév is előfordul. Ezt a nevet viselték a Dunántúl is otthonos Szalók nemzetség legvagyonosabb tagjai, amelyek Erzsébetváros vidékén s odébb Kisküküllő megye észak-keleti felében voltak birtokosok.¹⁰ Ezek a Kendi, Kiskendi, Kendhidai családok, melyek a marosszéki és udvarhelyszéki határszáron a Kisküküllő mentén fekvő Felkend, Kendhida (Nagy- és Kiskend), Balavásár, a már elűnt Istvánd stb. helységekben voltak birtokosok királyi adomány vagy házasság útján.¹¹ Így hát a község neve ősmagyar méltóságnévet jelent, mely később személynév, majd népnév lett és mint helynév maradt fenn napjainkig.

⁸ Hóman B. *A magy. honfoglalása és elhelyezkedése*. 44. 1.

⁹ Pais Dezső: idézett cikkében felsorolja a kend helyneveket. — A felső Meszes-kapuhoz vezető út lónai szakaszán van Kend, 1306-tól emlegetik, ma Szarvaskendnek hívják. — Szolnok Doboka keleti határán, a Nagyszamosba ömlő Sajó jobb partján van Kentelke helység. Eredetileg 1279: Kendtelke volt. — A nyugati határőrök körzetében szintén megjelenik, Vas megyében 1236-ban bukkan fel Szarvaskend. — De szerte az országba is jutott a Kékkendekből: Bács, Heves, Abauj, Sáros, Győr, Veszprém és Nyitra megyében találunk még Kend helynevet; Ferenc Sándor: *Az egykori Kászonrét régészete. A kászoni székelyek letelepülése és eredete*. Kolozsvár, 1938. 17 kh. Székelyföldön a kászoni Ken (*Kentartomány*) határresznévben egy szintén (*kékkend*) néprész nevét ismeri fel Pais Dezső fenti cikkére támaszkodva.

¹⁰ I. h.-en Pais Dezső a személynéveket is felsorolja.

¹¹ Csánki: V. 843.

A község birtokosai pedig szintén Kend nevet viselő családokból kerültek ki, amint azt az okmányoknak egész serege bizonyítja.¹²

*

A község legrégibb határneveit a vallatásos határjáró oklevelek őrzik. A legelső 1731-ből való, mely részletesen a község déli és délnyugati határán sorol fel határneveket. A XVIII. század elejétől aztán bő anyagunk van a határ mindenik részére vonatkozólag.

Sem az okmányok, sem a jelenkori gyűjteményeik nem említenek idegen származású, vagy alakú neveket. Egyetlen alak a *Hóstat*, mely német származású és máig is megtartotta az alakját. Idősebb helybeliek¹³ közlése szerint az 1900-as évek elején kezdték a falunak ezt a részét így nevezni, addig *Szöllő-uccának* hívták. Valószínűbb azonban, hogy Mária Terézia korában adott adminisztrációs elnevezés. Írásos bizonyítékunk nincs erre, de a falunak ezt a részét ma is a szegények lakják. Régebben itt a zsellérek és még kinnebb a cigányok húzódtak meg. Tehát azonos értelmezést kell látnunk itt abban az időben város és község részeket jelentő *hóstat* névvel.¹⁴ Az öregek nem emlékeznek, hogy a magyarokon kívül más nemzetiségű és a reformátusokon kívül más vallású emberek laktak volna a faluban. Két román pástort említenek, kik tehát nem tartoznak szorosan a falu lakosságához, Ursui Kostint és Bakaló juhpástort. Ursui elköltözött és Bakaló átvedlett magyarnak, románul egyik se tudott. Ezzel szemben az 1892-ből való statisztika¹⁵ 667 magyart, 15 román, 9 németet és 8 izraelitát említ. Ma a helyzet az, hogy két zsidó családon kívül csak magyar reformátusok laknak a faluban. Ösfoglaló, vagy huzamosabb ideig itt lakó se szász, se román elem nem lehetett a falu lakói között, mert semmiféle feljegyzés erre vonatkozóan nem maradt fenn, sem a határnevek nem őriznek egyetlen román vagy szász eredetű elnevezést sem, mely huzamosabban itt tartózkodó nem-magyar elemre utalna. Ez feltűnő, mert délre 3 km-re Cikmántor csak szász—román lakosságú s attól délre és délnyugatra tiszta szász falvak vannak egészen le Segesvárig.

A falu alább összegyűjtött helynév-anyagában olyan is van, amely elpusztult helység nevét és emlékét őrizte meg. A már fenn említett 1325-beli oklevélben¹⁶ a fehervári káptalan bizonyítja, hogy Simon bán fiai és unokái az örökölt földeket megosztották. A községek között felsorolják *Stephand*-ot is Balavásár, Pipe, Felkend, és Kendhida környékén tehát kétségtelenül a mai Nagykend határában előforduló *Istándódal*, *Istándi kút*, *Istándi patak*, *Istándító*, *Istándi szöllő* megfelelője. Csánki¹⁷ is úgy emlegeti mint a Balavásár táján feküdt, de a középkor óta eltűnt *Istvándot*, vagy *Estvándot*,

¹² Vö. Csánki: V. 843, 882—3; Jos. C. Kemény: *Diplomatarium Transilvanicum*. Kézirat az E. M. E. levéltárában I. 37; II. 143, 44; VI. 324; VII. 454; XI. 120.

¹³ Gál Mihály földműves közlése.

¹⁴ Vö. L. Rep.; M. T. Sz. 891.

¹⁵ Dr. Jekelfalussy J.: *A magyar korona országainak helységnévtára*. 1892. Orsz. Magy. Statisztikai Hivatal kiadása.

¹⁶ Zimmermann—Werner: i. m. 394.

¹⁷ Csánki. V. 881.

melytől délre Pipe, Sákod stb. fekszik. Utolsó adatunk, mely Istándot mint községet említi, 1518¹⁸-ból való.

Kihalt helynév a *Tóhegyesi hely*, melyet ma a faluban senki sem ismer. Az 1731-ben tartott határjárás oklevelében fordul elő: „Tóhegyesi nevű hely, kit is némelyek *Virgó* helynek hínak“. A cizmántori, egrestői és nagykendi határ összeszőgellésénél, a mai Virgó helyén a Bérczuttya mellett feküdt. Hogy a Tóhegyesihely elnevezés elkopott, majd teljesen kihalt, annak oka az lehet, hogy a határban két *Tó* nevű hely fordult elő és a községbeliek a már két nevű helyet kezdték az elütőbb névvel emlegetni, úgy hogy az *Istándító* megmaradt, a Tóhegyesihely pedig eltűnt idővel és helyét a Virgó foglalta el.¹⁹ Másik kihalt helynév a *Felsőtövis*, melyet szintén csak 1731-ben emlegetnek. A hely megfelel az okmányok szerint a Nyilak oldala (10) felső felének, amelyet még ma is tövisbokrok borítanak. Az elnevezés is valószínűleg innen ered.

A falu nyelvjárásiilag a királyhágóntúli nyelvjárásterülethez tartozik. A lent felsorolt helynevekben gyakran tükröződnek a nyelvjárás egyes sajátosságai, mint például Estándódal, Rétszéje, Ösvénátal, Szöllőajja, Barazda, Borzás, Haggya, Hóstát, Ménő, Verőfény stb. Továbbá élő bizonyítékai a Lapas, Barazda, Csartas, Csartaspataka, Hargos, Magyaróbokor, Szaras alakok annak, hogy itt egy *a-zó* nyelvjárással van dolgunk. A nagykendi nyelvjárást, sajnos, még nem dolgozta fel senki s ezért ezek az alakok különös jelentőségűek.

Ősi magyar szokást őriznek e határban különböző helyeken előforduló *Nyil*, *Nyilas*, *Nyilakódala*, *Nyilaskút* stb. elnevezések.²⁰ A magyarság ősi, patriárhális szervezetében, a területnek, különösen a termőföldnek a nemzetségek, később a telkes gazdák között való felosztásában mint eszköz a nyíl szerepelt. „A nyíl a magyarságnak ősi fegyvere és éppen ősiségénél és kiválóságánál fogva mélyen bevette magát a nemzet gondolatvilágába“ — írja Hermann Ottó,²¹ kinek fejtegetéseit Goldziher egészíti ki.²² Az araboknál és a törököknél találunk még hasonló jelenséget. A törököknél a nyíl szó törzset és csapatot is jelent.²³ A nyilvetéssel odaosztott területnek neve *nyilas*, *nyilföld* volt. Az odaosztás = *nyilasosztás*, nyillal való húzás, vonás, vetés stb. útján történt. Ez a művelet nem bírt a szerencsejáték jellegével, hanem a lehetőleg egyforma értékű daraboknak nyillal való oly kiosztása volt, amely közmegegyezésen alapult és amiben mindenki megnyugodott.

Társadalomtörténeti mozzanatra utalnak *Nemesrét*, *Istánd*, *Mathégödre*.

¹⁸ Csánki. V. 881.

¹⁹ Magyarázatot lásd „Virgó“ címszó alatt.

²⁰ M. Ny. I: 17; II: 207. 242, 344; Hermann Ottó: M. Ny. II. „A nyíl“ c. cikkében. Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930. 41—44.

²¹ Hermann O. M. Ny. II. 250—51.

²² Goldziher Emil: „A nyíl, a sors és a szerencse“. M. Ny. II. 375—77.

²³ Németh Gy. I. f. 41 l.

Sajnos, adatok hiánya miatt semmi érdemleges következtetést nem vonhatunk le belőlük. Egyedül Istánd az, amelyről, mint fennebb láttuk, okmányok bizonyítják, hogy régi helység nevét őrizte meg.

Az Alsó- és Felsőforduló helynév gazdálkodástörténeti szempontból fontos. Habár történeti adat nem is áll rendelkezésünkre, már ebből a két helynévből megállapíthatjuk, hogy a falu határán fordulós gazdálkodás folyt. Ez pedig annak a jele, hogy a falu lakói valamikor földközösségben éltek. A közösbirtokot, amint azt a sok nyilas helynév bizonyítja, nyilvetés útján osztották fel. Népességszaporodás és összeházasodás útján a művelhető terület mind jobban elszaporodik és hogy mégis egységesen meghatározott termelés történjék, a határt 2—3 fordulóra osztják, amelyeket felváltva évenként vetésterületnek, legelőnek, vagy ugarnak használnak.²⁴ Nagykend határában két forduló volt, mert az Észek állandó legelőként szolgált, északos fekvése miatt csak legelőnek használták. A Káposztáskert helynév szintén a fordulós gazdálkodás érvényben levő kényszerére utal.

A határ gazdálkodási területében előfordulnak kisebb-nagyobb változások. Az erdők rovására mesterségen terjesztették a gazdálkodási terület határait az Észeken, Bérczutytyában, Felsőtövisen, Csortoson és a Haggyábérczen. Az erdőirtással megcsappant a vidék csapadék mennyisége és patakok száradnak ki, vagy megapad a vizük. Ezzel összefüggésben kell megemlítenünk a Holtpatakot, mely ma már rét. A Jósághelyek nevet a XIX. század elején történt tagosítás alkalmával kapták a felsőfordulóbeli szántók egyrésze. — A Pusztaszöllő és az Unomhegyi szöllők²⁵ művelését abbahagyták, legalább is egy időre. Szintén már rég elpusztult épület emlékét őrizte meg a Pusztamalom elnevezés. 1791-ben már így hívják az ottani patak partján levő kaszálót és szántóföldeket. Tehát már jóval azelőtt állhatott a pusztá, elhagyott malom ott. És még régebben járhatott. — A Hanga végében levő Kőbányákat a XIX. század végén használták és onnan kövezték a Segesvár—Vásárhelyi országút egy részét.

A felsorolt tényezőkön kívül még a következőknek volt szerepük a határ helyneveinek keletkezésében. Állatnévből alakult a Szarkás. Növénynevekből lett: Diós, Dióbokor, Mogyoróbokor, Mogyorós, Mogyoróerdő, Hanga, Ligetvég, Nád, Káposztáskert. Régi közlekedési viszonyok emlékei élnek a Postarét-ben. Földrajzi adottsága²⁶ miatt nevezte el a nép egyik meredek oldalt Horgos-nak, máshol találunk Északoldal, Észek, Hűvöshegy és Verőfény elnevezéseket. Hasonlóan földrajzi alakulatuknak megfelelően nevezte el a nép a Lik, Nagydrók, Tó, Csorgó helyeket. Katonai őrhely esetleg vámhely emlékét tartotta fenn a Császárhiggya.

²⁴ Vö. Györffy István: *A Magyarország Néprajza*. II. 150.

²⁵ M. Ny. I. 225: Unomban hagyta a szöllőjét: Pestvármegye: az az reá unt és ezért parlagon hagyta, nem dolgoztatja. Ismeri a M. T. Sz. is.

²⁶ Vö. Hefty Gy.: *A térszíni formák nevei a magyar nyelvben*. — Nyr. 40. 166.: Észak, Észek, Iszek. Éjszakos hely, éjszaki rész vagy oldal. A verőfény ellentéte az észak. Ugyanezt a viszonyt fejezi ki a Hidegoldal, Melegoldal elnevezések is pl.: Hernádvölgye: Hidegoldal.

Népi hagyományt őriz meg a *Harangoskút*. Monda is fűződik hozzá.²⁷ Azt is mondják, hogy környékén fazék- és cserép-darabokat találtak. A nép ebből a valamikor ott tartózkodott törökökre következtet. Nem valószínűtlen azonban, hogy egy rendszeres ásatás az utoljára 1518-ban emlegetett, de azóta már eltűnt *Istvánd* vagy *Estvánd* helység maradványait derítené fel. — Ugyanezen a határ részen találjuk a *Csortos* helynevet. Kniezsa István²⁸ megjegyzése szerint Csortos nyilván személy-név és ebben az esetben Nagykend határában megtaláljuk a szemben levő hegyoldalon a szintén személynévből alakult *Máthégödrét*. De folytatja Kniezsa István „talán a rutén *žort* — ördög — származéka”. Ebben az esetben a népi vallásosság világára vet fényt, mint Zilah környékén az Ördögjukárka.²⁹ A Csortos helynév előfordul több helyen mint határnév Isotelke (1424) és Verbóc határában (1714).³⁰

Az alábbiakban felsorolt történeti és jelenkori helynévanyagot mind magam gyűjtöttem. Munkámban Szabó T. Attila eddig megjelent tanulmányai³¹ voltak nagy segítségemre. Továbbá értékes irányítást kaptam történeti kutatásaimban Pais Dezső egyetemi tanár, Kniezsa István egyetemi m. tanár, Kelemen Lajos tanár és Herepei János múzeumi igazgató urtól; nekik ezúton is hálás köszönetet mondok.

A használt forrásokról a gyűjtemény végén álló évszámszerint csoportosított forrásjegyzék tájékoztat. A gyűjtött anyagot szótárszerűen csoportosítottam. A helyrajzi elhelyezkedés szemléltetésére térképvázlatot közlök, melyen a számok csak a helynevek körülbelüli helyére mutatnak, a nyilak pedig azt jelentik, hogy a helynév hozzávetőlegesen mekkora területre vonatkozik. — A helynevek feldolgozásakor nemcsak a fő-helynevet, de annak származékait is felvettem. A helynév után álló [] szám a helynévtérképen szereplő szám, a ()-ben álló jelzés a területen folyó gazdálkodásra vonatkozik.³²

*

²⁷ Gál Mihály közlése. Lásd *Harangoskút* alatt.

²⁸ Szabó István: *Ugocsa megye* Budapest, 1937, 377, 512.

²⁹ Szabó T. Attila: *Zilah helynévtörténeti adatai a XIV–XX. században*.

³⁰ Szabó István: i. m. *Ugocsa megye*. 377, 542, 512.

³¹ Szabó T. Attila: Közép-Szamos-vidéki határnevek (Magyar Nyelv, XXVIII. 58. kk. és kny. E. Tudományos Füzetek, 50. sz.

U. a.: Adatok Nagyenyed XVI.–XX. századi helyneveinek ismeretéhez. Erdélyi Múzeum 1933. 212 kk. és kny. E. Tudományos Füzetek, 58. sz.

U. a.: A helynévgyűjtés jelentősége és módszere. Magyar Nyelv, XXX. 160. kk. és kny. Hely- és Népiségtörténeti Dolgozatok, 1. sz. Bp. 1934.

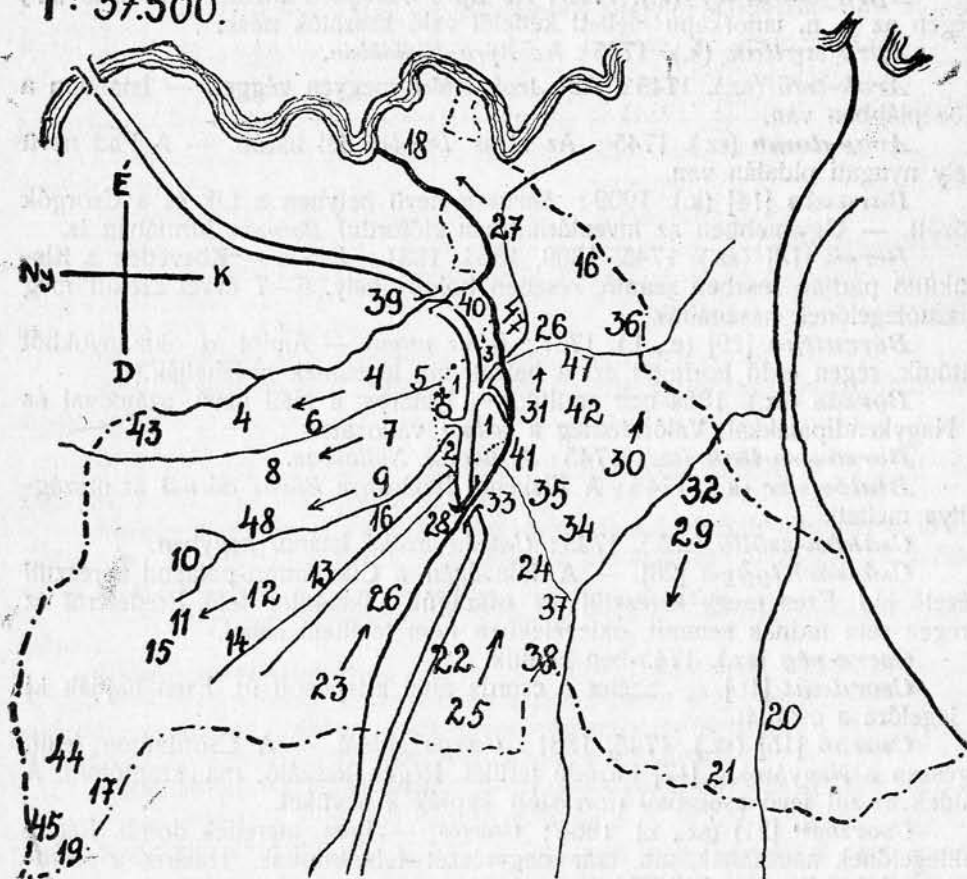
U. a.: Niriş—Szásznyires település-, népiség-, népesedés és helynévtörténeti viszonyai a XIII–XX. században. Erdélyi Múzeum 1937. évf. és kny. Erd. Tud. Fü. 91. sz.

U. a.: Dész helynevei (Erdély 1937. évf.) és Erd. Tud. Füzetek 101. sz.

U. a.: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV–XX. században. Erd. Tud. Fü. 86. sz.

³² A következő rövidítéseket használtam: á.—árok, e.—erdő, k.—kaszáló, kt.—kert, l.—legelő, ma.—malom, p.—patak, r.—rét, szö.—szőlő. — Más rövidítések: E. M. E.—Erdélyi Múzeum Egylet, MNy.—Magyar Nyelv (Folyóirat), Nyr.—Magyar Nyelvőr (u. a.). M. T. Sz.—Magyar Tájszótár.

1 : 37.500.

A falu helyneveinek térképvázlata.

Akasztófa alatt (sz.). 1745: Az *Akasztó fa alatt*. — Határos a szentdemeteri határral.

Aggszöllő (sz.). 1864. *Agg szöllő*. — Határos a nagykendi Hosszú [31] nevű legelővel.

Alsóforduló. 1745: *Alsó Fordulon*. 1776: *Allso Forduloban* — Megfelel az alábbi helynévnek.

Alsóhatárbelt-térség [27] (r., sz.). Előfordul: 1776, 1795, 1809, 1909: A falu északi részén elterülő határrész összefoglaló neve. — Régen nagyrésze rét volt, ma inkább szántó.

Apró Czompor (k.). 1745: Az *Apró Czompóra* között. — A felső falu végén az u. n. tanórkapu mellett kétfelől való kaszálók neve.

Apró nyilak (k.). 1745: Az *Apró Nyilakban*.

Árok-tető (sz.). 1745: Az *Arok tetőre* megyen véggel. — Istádon a Középlábban van.

Avas-domb (sz.). 1745: Az *Avas Dombon* fél hasáb. — A Pad nevű hely nyugati oldalán van.

Barazda [14] (k.). 1909: *Barazda* nevű helyben a Lik és a Csorgók között. — Ugyanebben az inventáriumban előfordul *Borozda* formában is.

Berek [18] (sz.). 1745, 1809, 1864, 1881: *Berek*. — Közvetlen a Kisküküllő partján részben szántó, részben bokros hely. 6—7 évvel ezelőtt még disznólegelőnek használták.

Bércuttya [19] (e., l.). 1731: *Bércz uttya*. — Amint az okmányokból kitétnik, régen erdő borította ezt a helyet, ma legelőnek használják.³³

Borzás (sz.). 1864-ben említik. — Határos a Nád nevű szántóval és a Nagykendipatakkal. Valószínűleg a *bodzás* változata.

Borzás-nyilak (sz.). 1745: A *Borzás Nyilakban*.

Büdös-sár (k.). 1745: A Kiskendi határon a *Büdös Sárnál* az országuttya mellett.

Csákán-szöllő (szö.). 1745: *Csákán Szöllő* Istándi hegyben.

Császárhiggya [28]. — A faluvégén a Cikmántori-patakon keresztül vezető híd. Ezen megy keresztül az országút Cikmántor felé. Eredetéről az öregek sem tudnak semmit, oklevelekben nem találtam sehol.

Csere-vég (sz.). 1745-ben említik.

Csordaút [16]. — Széles a csorda által kitaposott út. Ezen hajtják ki a legelőre a csordát.

Csorgó [15] (sz.). 1745, 1881: *Csorgo aldülő*. — A Csordaúton felül, egészen a Nagyárokig [17] húzódó terület. Régen kaszáló, ma szántóföld. A földek az ott levő csorgótól (forrástól) kapták a nevüket.

Csortos³⁴ [21] (sz., l.). 1864: *Csortos*. — Igen meredek domb. Régen juhlegelőnek használták, ma már nagyrészt felszántották. Határos a szentdemeteri és cikmántori erdőkkel.

Csörtospatak [20]. — Ez képezi a határt Székelyszállás és Nagykend között. Megközelítőleg D—É irányban folyik és az Istándipatakkal egyesülve a Kisküküllőbe ömlik Szentdemeternél.

Cikmántori-határszély (k.). 1745: A *Cikmántori határ szélyben* a Patak Marton.

³³ Vö. Hefty Gy. I. Nyr. 40. 155.

³⁴ Szabó István: i. m. 377, 512.

Cikmántori-ösvény 1731-ben említik. — A cikmántori, egrestői és nagykendi határ összetalálkozásánál erdei ösvény, mely Cikmántorra visz.

Cikmántori-patak [23]. — Az egyesült Nádas és Mogyorós patakok, keresztül folyva Cikmántoron az országút mentén, egész Nagykendig É—ÉK irányban folynak. Itt a Császárhídja alatt keresztül haladva, a falu szélén északi, majd északkeleti irányban tartanak és beleömlenek a Kisküküllőbe a Berken alul.

Cikmántori-út [22]. — Cikmántor felé vezető útszakasz, mely a Vásárhely—Segesvárt összekötő út egyrésze.

Czomporok között (k.). 1745-ben említik. — Azonos az Apro Czompor névvel.

Dióbokor [24] (e., sz.). 1745, 1786: *Dio bokor*. 1864: *Diobokor alatt*.

Diós (l.). A 24 helyén a Dióbokor mai elnevezése. 9 holdnyi legelő, közvetlen a Vágott-út [41] alatt, tart egészen a Mogyorós-erdő széléig.

Északajja³⁵ [12] (sz.). 1881: *Észak aldő*. — A Liktól [13] nyugatra húzódó szántók.

Északoldal 1776-ban említik.

Észek [11] (l.). 1745, 1809, 1864: *Észek*. — A XIX-ik század elején még erdő borítja ezt az oldalt. Csak rendre vágják ki. A 70—75 éves emberek még emlékeznek, hogy a mai Észek legelőn magános nagy cserefák állottak; ma már ezeket is kivágták.

Falu erdeje (e.). 1745-ben említik.

Falu-helyben (sz.). 1745: A *Falu helyben* az Istán Dombon. Istádon a *Falu helyben*.

Falu réte (r.). 1745-ben említik.

Faluvég (sz.). 1864-ben említik. Oldalas hely, határos a Nagykendi-patakkal és az „ujj föld“ nevű szántókkal.

Felső-falu-végén. 1745: *Felső falu végén* levő bab földben. A *Felső Falu végén* lévő láb földben. A *Falu végén* a Határ gyepű mellett. A *Falu felső végén* az felső szőren a mező szélyben.

Felsőforduló. 1745-ben és 1776-ban említik. Megfelel az alábbi hely-névnek.

Felsőhatárbeli-térség [25] (sz., k.). 1795, 1809, 1881: *Felsőhatáron*. — A falu déli részén fekvő határrész összefoglaló neve a Cikmántori-út mindkét oldalán egészen az 1900-as évek elején megtartott tagosításig. A tagosítás után az út és legelők közti részt Jósághelyeknek hívják.³⁶

Felsőrét (r.). 1864-ben említik. — A Dióbokor és az országút közt fekszik.

Felsőszőren (k.). 1745: A Falu felső végén az *felső szőren* a mező szélyben.

Felsőtővis. 1731-ben említik. — Ma már nem használják ezt az elnevezést. A hely megfelel a Nyilak oldala felső felének [10], amelyet még ma is tövis bokrok borítanak.

Firtos. 1776: Firtos. — A Hagyába a Harangos-kút környékének egy részét nevezték így.

³⁵ Vö. Hefty Gy.: i. t. Nyr. 40. 166.: Észak, észek, iszek. Éjszakos hely, éjszaki rész v. oldal. Továbbá 370: A verőfény ellentéte az észak. Ugyanazt a viszonyt fejezi ki más vidéken a Hidegoldal, Melegoldal elnevezések is, pl: Hernádvölgye: Hidegoldal, Nagykend: Hűvöshegy.

³⁶ Gál Mihály volt bíró tagosításnál segédkező elbeszélése után.

Fites [5]. Út a Hóstátba vezető úttal szemben, a Kereszt-árokba vivő út neve.

Fiteskút⁸⁷ [6]. — A Fites-út mellett egy félig betömött kút. Mesélik az öregebbek, hogy régen itt egy másik kút volt, amelyet szintén így hívtak. Az első kútba egy lány esett bele, amint a korsóját merítette (mások szerint belelőtte volna magát) s ezért betömtek a kutat. Ástak azonban nem messze egy új kutat, de mivel ez nem volt elég tiszta, ezt is betömtek.

Gyepű. 1745: A Mogyoro bokor alatt a *Gyepűre* jár véggel.

Hágó [26] (sz. e.). 1745-ben és 1864-ben említik a Hosszu és Ménő érintkezésénél. — Itt visz ki a Hosszu-erdőbe egy meredek tagút. A nevet, lehet, az úttól kapták a földet.

Hágó-fő (sz.). 1745, 1864. — Oldalas hely, határos az Újszöllővel.

Hágó-haggya [47]. 1745: A *Hágó hidgyánál*. A *Hágó hidgyánál* az út és Patak között. — A Nagykendipatak és Cikmántori-patak összefolyásánál levő híd neve a Hóstátban.

Hágókajja (sz.). 1864. — Oldalas hely, határos a Nagykendipatakkal.

Haggya [29] (sz.). 1745: *Hatyában*, 1757: *hudgya*, 1776: *Hadgja*, *Hadgya*, 1809: *Hadja*, 1864: *Haggya*, 1867: *Hagya*, 1881: *Hagya*.

Hagya-bérce (sz.). 1809: *Haggya bérce*. — A Haggya nevű domboldal szántók feletti része, amelyet régebben legelőnek használtak, nemrég azonban egy részét felszántották.

Hajóánál. 1745-ben említik.

Hanga⁸⁸ [30] (e., sz., szö.). 1745, 1786, 1809, 1864, 1908: *Hanga*. Az öregek mint a határban a legrégebbi ültetésű szőlőt emlegetik. Növénynevé, elég gyakori helynév.

Harangoskút. 1776-ban a Harangoskút nevezetű forrást tették métnak. — A Harangoskút a Haggyában [29] van és ma is így nevezik. Monda is fűződik hozzá. A Csörtoson, mely meredek domboldal, törökök laktak, de menekülniök kellett és amint a Haggyán keresztülfutottak a magukkal menekített harangot nehézként találván, az ott levő kútba dobták. Azóta a kutat Harangoskútnak hívják.

Határ-gyepű. 1745: A Falu végén a *Határ Gyepű* mellett.

Hid. 1745: A *Hidon alól* a Kurta Nyilakban. A *Hidon fellyül* a Patakon innen. Istádon a *Hidon fellyül*.

Holt-patak (r.). 1864. — Határos a Nagykendipatakkal. Valószínű, hogy a Nagykendipataknak egy holt ágáról nevezték el ezt a kaszálót.

Horgos (sz.). 1745: A Likárkán alól a *Horgas* nevű lábban. A *Horgas* nevű helyben. 1864. — Szántó a Nagykendipatak és az Újöld nevű szántók között.

Hosszu [31] (e., l., sz.). Említik 1745- és 1864-ben. — A Ménőtől délre fekvő domboldal neve. Magába foglalja az erdőt a tetőig, lejjebb a juhlegelőt és az aljában a szántóföldeket. Mint helynév gyakori. Nagyenyed határában is előfordul már az 1700-as években.⁸⁹

⁸⁷ Vö. MNy. IV. 80.

⁸⁸ Vö. Gombocz Zoltán: *Régi török jövevény szavaink*. MNy. III. 217.: Hanga-brya, erica; Heidekraut. Szarvas—Simonyi: M. Nyt. Sz. I., előfordul már Molnár Albert Dictionarium Latino-Ungaricumában és a Pápai Páriz Ferenc: Dictionarium Latino-Hunharicumában Heidekraut jelentéssel.

⁸⁹ Vö. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez. Erd. Tud. Füzet. 58. sz.

Hosszú-nyílak (sz.). 1745: A *Hosszú Nyílakban* a hidon felyül. Ugyanazon *Nyílakban* felyieb.

Hosszu-szöllőhegy. 1745 és 1864-ben említik. — Határos a Hosszú nevű legelővel és a Tó nevű szántókkal.

Hóstát [3]. Szentdemeter falu felé vivő út egy része és a belőle kiérő Vágott úthoz vezető utca neve. Régebben a szegényebb nép, napszámosok, zsellérek laktak itt. Ma is a Vágott úthoz vivő hidon belül cigányok laknak, melyeknek betelepülését a módos gazda a szomszédságában nem engedné meg.

Hüvöshegy⁴⁰ [46] (e.). — A Hosszu-erdő északi végében van. Itt aránylag hidegebb van, mint az erdő többi részein.

Istándomb. 1745: A Falu helyben az *Istán Dombon*.

Istándi-hegy. 1745: Az *Istándi hegyben* az élen.

Istándódal [32] (sz.). 1776, 1786, 1809, 1864, 1881, 1908: *Istánd*. A Hangával szemben a másik hegy oldalán fekvő szántók neve. Előtagja *Istánd*, vagy — *d* kicsinyítő, vagy — *d* helynévképzővel ellátott személynév.⁴¹

Istándi-kút. Kút az Istándódalon; nemrég kicementezték.

Istándi-szöllőhegy (sző.). 1745, 1864. Határos a Hosszu nevű legelővel és a Tó nevű szántókkal.

Istándi-patak. 1809-ben említik. — A Hanga és az Istándi-hegy közt folyó patak neve, mely északnak folyik s Szentdemeter előtt egyesülve a Csontos-patakával a Kisküküllőbe ömlik.

Istándító. 1745 és 1809-ben említik. — Valószínűleg egy kisebb területű tó neve maradt fenn ebben az elnevezésben. Ezt bizonyítja az az okmány is, amely a tóról, mint elsüllyedt helyről beszél.

Jószághegyek [26] (sz.). — Felsőhatárbeli térség legelő és út közötti része. Nevét a tagosítás után kapta. Jó forrás van itt, ennek azonban neve nincs.

Káposztáskert. 1809-ben említik. — Az Alsóhatár egy része.

Kender-földek 1745: A *Kender földekben* a Réten.

Kendernyílak. 1745: A *Kender nyílakban*. A *Kender helyben* egy *Nyílatska*. A *Kender helyben* fél nyíl.

Keresztárok [4] (sz.). 1745, 1776, 1809, 1864, 1866, 1881, 1908: *Keresztárok*. — Az ÉNy—DK irányban húzódó ér árkától kapták a nevüket a patakocska partjára rugó szántóföldek.

Kertszeg [33] (k.). 1745, 1786: *Kertszeg*. — A Felsőhatárbeli-térség alsó végén a Diós aljában az utolsó házak kertjeinek végénél. Itt volt egy forrás is, amelynek külön nevét nem ismerik.

Kétpatakköz (r.). 1745- és 1864-ben említik. — Határos a kiskendi határ Hosszu földelével.

Kisorotványban. 1745-ben említik.

Kőbányák. — A Hanga-szőlők végében. Innen bányászták a XIX-ik század végén a Segesvár—Vásárhelyet összekötő út kövezéséhez szükséges köveket.

Középdombon 1745: A *Közép Dombon* Istándon az Észken.

Középláb. 1745: A *Közép lábban* zab föld. Istándon a *Közép lábban*.

Kurta-hanga (sz.). 1745- és 1809-ben említik. — Ma egyszerűen csak Hangának nevezik.

⁴⁰ Vö. Hefty Gy. Nyr. 40: 210: Az észak ellentéte a verőfény. Ugyanazt a viszonyt fejezi ki más vidéken a Hidegoldal, Melegoldal elnevezés is; u. o. 166, 369.

⁴¹ Szabó T. Attila szíves figyelemztetése nyomán.

Kurta-lak. (sz.). 1745: *Kurta lakban* ős föld.

Kurta-nyilak. (sz.). 1745: A Hidon alól a *Kurta nyilakban*.

Küküllőre-járó. 1745: A *Küküllőre járóban*.

Küküllő-Marton. (sz.). 1745-ben említik.

Lapas⁴³ [8] (sz.). 1745, 1864: *Lapos*. Fennsík a Keresztárok és az Ompoda szántók között.

Lapuscseré. — Az Észek legelő teteje a Cikmántori határ szélén.

Ligetvég. 1786: *Ligetvégh.* — Ma ez a rész Szentdemeterhez tartozik.

Lik [13] (sz., e.). 1745, 1809, 1864, 1866: *Lik.* — A Nagyrákon [17] kívül fekvő szántók neve. Valószínű, hogy mély a vízmósástól kapta a nevét.⁴²

Likárka (sz.). 1745: *Likárkán* alól a Horgas nevű lábban. A *Likárkán* fellyül. *Lyuk árkan* alól.

Lüget. 1745: A *Lüget* végénél való szőlőkben. A *Ligetben*. — Ma Szentdemeter határához tartozik.

Lügeti-malom. 1745-ben említik. Szintén Szentdemeterhez tartozik.

Malomnál (k.) 1745, 1791-ben fordul elő. — Valószínűleg az alsó-faluvégén már rég eltűnt Pusztamalom egyszerűsített alakja.

Máthé gödre [34] (l.). 1864: *Máthé Gödre.* — Az Unomhegyi-szőlőktől [35] délre fekvő 4 holdas legelő. Katlanszerű mélyedés.⁴⁴

Ménő [36] (sz., szö.). 1745, 1786: *Ménőknél* 1864, 1908: *Ménő.* — Alul szántó, felette pedig szőlő. Nyugatra néz.

Mogyoróbokor [37] (l., e.). 1745, 1864. — A Felsőhatár [25] keleti oldalán emelkedő domboldalon levő mogyorófa erdő és legelő neve.

Mogyoróbokor-ajja (sz.). — 1864. — A Mogyoróbokor erdő alatt fekvő Felsőhatárbeli-térség egy része.

Nád (sz. k.). 1745, 1795 és 1809: *Nád.* — Amint az okmányokból kitűnik, már a XVIII. században hasznavehető ez a határrész, nád már rég nem nő rajta. A Felsőhatárbeli-térség többi részénél nedvesebb hely.

Nagyárok [17] (sz.). 1745, 1809 és 1864: *Nagy árok.* — A legelőn levő Nagyárok, amelyet közönségesen így hívnak, a Csorgót és a Lik-beli földeket választja el. Széles (10—15 m.) és hosszú (1—2 km.) palás, agyagos talajú vízmósás. Az erdővel egy magasságban kezdődik és benyúlik a patakig.

Nagyárki kút. Kút az Észek legelőn.

Natyhanga (szö.). 1809: *Nagy Hangában.* — A Hanga [30] egy része.

Natykendő-patak [48] 1864-ben említik.

Nagynyilak. (sz.). 1745-ben említik.

Nagyorotvány. 1745: A *Nagy orotványban*.

Nagyverőfény [39]. — A határt jelentő híd Kis- és Nagykend közt.

Nemesrét [40] (k.). 1745- és 1881-ben említik. — A Póstarét mellett ma Kiskend határában fekszik.

Nyárasvég. 1745: A *Nyáras végben.* — A szöveg következő részéből kitűnik, hogy „fellyül az Erdő”-vel határos.

⁴² Vö. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. I. 138. és Jankó János dr.: Torda, Aranyosszék, Toroczkó magyar (székely) népe. 1893: 18. — A Székelyföldön fennsík, terrász, értelmében használatos. — Herman O.: A magyar pásztorok nyelvkincse. 1914: „vizenyős, csekély mélyedési hely. Általánosan ismert a Hortobágyon.”

⁴³ Vö. Hefty: Nyr. 40. 264.

⁴⁴ Vö. Hefty: Nyr. 40. 169.

Nyílak (sz.). 1864: *Nyílak*. — Határos a Berek [18] nevű hellyel.

Nyílakóda [10] (sz., l.). 1809- és 1864-ben említik. — Oldalas hely, határos az egrestői és kiskendi határral. Az okmány megjegyzése szerint „a négy utolsó nyíl erdők el pusztultak, csak a földjeik van”.

Nyílas. 1745-ben említik.

Nyílaserdők (e.). 1809: *nyílas Erdők végei*. — Ma már a legöregebbek sem ismerik ezt az elnevezést. A hely a Pusztaszőlő mellett lehetett.

Nyílaskút (sz.). — A Csontos és a Haggya között fekszik.

Ohszőlő (sz., sző.). 1745: Az *oh szőlőnél* az *oh utra* megyen véggel. Az *oh szőlők* mellett nyíl szerint.

Ohut. 1745: Az *oh szőlőnél* az *oh utra* megyen véggel.

Ompoda [9] (sz.). 1745: *Ón pada*. *On pad* orotványában. Az *Ompoda* orotványában. Az *On padon* a Templomra járóban. Az *Ompodaly* nevű helyben. A Torokban *Ompodán* fél hold. 1864- és 1881-ben említik. — Oldalas hely, határos a Nyílakóda nevű közlegelővel és a katolikus temetővel.

Ompoda-pataka. 1745-ben említik.

Ösvény-aldülő (k.). 1881-ben említik. — Kaszáló a Hosszú [31] végében.

Ösvényátal. [42] (sz.). 1864-ben említik. — A Hosszú és Vágottút között ösvény viz át a hegy tulsó oldalán levő Hangabeli szőlőkhöz. Innen a szántók neve.

Pad [7] (sz., k.). 1745- és 1864-ben említik. — A kertek felett fekszik a temető és Fites-út között, a Lapas alatt. Lapos tetejű, meredek oldalú domb⁴⁶.

Patakmart. 1745: Czikmántori határ szélyben a *patak Marton*.

Patak mellet. (sz.). 1745: Az Istándi nevű hellyen a *Patak mellet*. Az Eszeken a *Patak mellet*. A Hidon fellyül a *Patakon innen*.

Patakontul. 1776: a *Patakon tul*. — a *Firtos hegy* oldalában. — Ma senki se ismeri sem ezt, sem a *Firtos* nevű helyet.

Patakontul. 1791: a Malomnál a *Patakon túl* levő kaszáló. — Az Alsóhatárban a Pusztamalom környékén.

Pataktorok. 1745: A *Patak toroknál*.

Póstarét [40] (k. sz.). 1791-ben említik. — A postamester tanorokja volt, fűzfával bekerítve. Ma már egyrésze fel van törve.

Pusztamalom (sz. k.). 1791 és 1864-ben említik. — A malom már régóta pusztán, elhagyottan állhatott, mert különben nem ragadt volna rá környékére is az elnevezés.

Pusztaszőlő (sz.). 1809: a *Pusztaszőlőben* egy szántóföld. — Ma a kiskendi határhoz tartozik, itt van a kiskendi temető.

Rét. (k.). 1745: A Kenderföldekben a *Rétten*. *Rétföld* végénél.

Rétszéje [53] (k.). 1745- és 1809-ben említik. — A Felsőhatár falu felőli része a Kertszegnél.

Római katolikus temető. 1864-ben említik. — Határos az Ompoda és a Lapos nevű szántókkal.

⁴⁶ Vö. M. Ny. I: 17; M. Ny. II: 207, 242, 240—44, 375—377; Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. 1930. 41. 1.

⁴⁶ Vö. Hefty: Nyr. 40. 303.

Református temető. 1864. — Oldalas hely és fekszik a Pad, Om-poda és a Lapos szántóföldek között.

Román temető. 1864. — Határos az Észek nevű [11] szántóval.

Szarkás [32] (sz.). 1809 és 1864-ben említik. — Az Istándoldalon az Istándító folytatása. Mondják Szarkásnak is. Nagy vackor (körte) fák állottak itt, melyeken rengeteg szarka tanyázott. Innen kapta a nevét.

Szarkás-tóvis. 1745-ben említik.

Szentdemeteri akasztófa alatt. 1745-ben említik.

Szentdemeteri határszélyben. 1745-ben említik.

Szentegyház-csere [43] (sz.). 1809: A *Szent Egyház csere* nevű erdőben egy nyil. — A megjegyzésekben találjuk: „A négy utóbbi nyil erdők elpusztultak, csak a földjeik van”. Ma az erdőnek nyomát se lehet találni.

Szép-erdő [44] (e., sz.). 1809: A *Szép erdőben* egy nyil. 1864: *Szép erdő* szántóföldek. — Az öregek⁴⁷ közlése szerint a templom szarúfáit innen vágták.

Sziget (sz.). 1864-ben említik. — Határos a Küküllővel.

Szoros [2]. A főútból a templomhoz vezető utcát és környékét hívják így. Aránylag szűk és zeg-zugos utca,⁴⁸ a patak mindkét partján visz egy-egy zsákutca felfelé.

Szőlőajja (sz.). — Mind a Hangabeli [30] szőlők alatt, mind az Unom-hegyi [35] szőlők alját hívják így. Mindkét helyen a szántóföldek egészen a patakig benyúlnak.

Szőlőhegy. 1745-ben említik.

Szőlőben járó. (sz.). 1745: A *Szőlőben járóban*.

Szőlő-ucca [3]. A Hóstát egyik utcáját hívták az 1900-as évek elejéig így; ma már csak az öregek emlegetik, általánosan nem használják.

Templomra járó. (sz.). 1745: Az On padon a *Templomra járóban*.

Templom-utcája. 1745: Az *Templom utcája* mellett.

Tó [32] (sz.). 1745, 1809 és 1864-ben említik. — Vö. Istándító.

Tóhegyesi hely [45] (e.). 1731-ben említik. — Régen erdő borította ezt a helyet, ma legelő. Elavult helynév, ma már az öregek sem használják, csak a megfelelőjét, Virgót, amely kiszorította a használatból a Tóhegyesi elnevezést.

Torok (sz.). 1745: A *Torok* nevű helyben. A *Torokban* Ompodán fél hold.

Törökbuza földék. 1745-ben említik.

Törökbuzáskert. 1745-ben említik.

Törökbuzásnyilak. 1745-ben említik.

Ujj-föld (sz.). 1745 és 1864-ben említik. — Határos a faluvég, Horgos szántókkal és a Nagykendi-patakkal.

⁴⁷ Gál Mihály közlése.

⁴⁸ Hefty: Nyr. 40. 365.

Ujhanga (sz.). 1786: Egy nyíl földet az *Uj hangában*. — A Hanga [30] egy része.

Ujszöllő (szö.). 1864-ben említik. — Megfelel a 47 fekvésének. Határos az Aggszöllővel.

Ujszöllőteteje [47] (e.). A Hosszú erdő északi vége. Ujonnan telepített szöllők felett elterülő irtásos erdőréssz a Hűvöshegyben.

Ujszöllők végénél (sz.). 1809: *Uj Szöllők végénél*. — A Hosszú erdő alatt levő új szőlős kertek vége.

Unom⁴⁹ (sz.). 1864: *Unom*, oldalas hely, határos a Czikmántori határral és az Unomhegyi szőlőkkel.

Unomhegyi szöllő [35] (szö.). 1864. — Határos a Dióbokor erdővel és a Mátégödre legelővel.

Vágottút [41]. 1745. — Hegyoldalba vágott, meglehetősen meredek és hosszú út visz ki a tetőig, a Mogyorós erdő széléig.

Vágottútajja (sz.). 1864-ben említik. — Határos a Hosszú nevű legelővel.

Verőfényárka⁵⁰ [39] (á.). Határ Kiskend és Nagykend között a *Vágóhidig*. — Rajta vezet át a

Verőfényhiggya. Az országút egyik legmagasabb pontja. A két Kend itt már szinte összenőtt.

Verőfénypataka. 1745: A *Verőfény patakában* a két patak között.

Virgő⁵¹ [45] (l.). 1731-ben említik. — Ugyanaz, mint a Tóhegyesi hely. Az elavult Tóhegyesi helyet kiszorította használatból, mivel a község határában két Tó nevű hely volt. E helynév különben a *villong* — *villog* — *virrong* — *virog* — *virrog* „veszekedik, pereskedik” ige igenévi származéka. A *villongó*-ról már Csűry Bálint kimutatta, hogy *peres* jelentése van.⁵² A *Virgő* tehát eszerint *peres* helyet jelent. Erdélyben a helynév *Virgő*, a Szamosháton és Magyarországon *Villongó* alakban ismeretes. — A helynévváltozás lehet, hogy a pereskedés emlékét őrzi.⁵³ Régen erdő volt ezen a helyen, de kivágták, úgyhogy ma már egy szál fa sincs ott. Legelőnek használják.

⁴⁹ M. Ny. I. 225. — Unomban hagyta a szőlőjét: „Pestvármegye, az az reá unt a szőlőjére és ezért paragon hagyta s nem dolgoztatja.” Heves megyéből 1840-beli feljegyzésből ismeri a M. T. Sz. az unomban maradt kifejezést „elresteltetik” jelentésben. — Nagyikenden az Unomhegyi szőlők csakugyan egy ideig gondozatlanul állottak. Most megint művelik.

⁵⁰ Vö. Hefty: Nyr. 40. 369. Már a Schlägli szójegyzékben előfordul (55) radius vere fen. Verőfény annyi mint Verő, de helynevekben inkább a keleti nyelvjárásterületen fordul elő, míg a verő az északnyugatin. Napos oldalt jelent.

⁵¹ Vö. M. T. Sz. 1000.

⁵² M. Ny. XXX. 311. l.

⁵³ Szabó T. Attila dr. szíves közlése.

Források jegyzéke.

A hely megjelölése nélküli okmányokat a nagykendi református parochián találtam, ezekre Káli Dénes ref. lelkész hívta fel a figyelmemet. Kedves köteleességemnek tartom ezúton is hálámat kifejezni.

1325: Zimmermann—Werner I, 394. — 1409: A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztálya (Országos Levéltár) Dl. 36305. — 1486: Uo. Dl. 27217. — 1603, 1630: Erdélyi Múzeum Jos. C. Kemény: Dipl. Trans. III és VII (kézirat). — 1731: Vallatásos határmegállapítás (a nagykendi és cikmántori határokról). — 1731: Vallatásos határmegállapítás (a nagykendi és egrestői határokról). — 1745: Székely Nemzeti Múzeum D. XIII. 2. — 1757: A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztálya (Országos Levéltár) Bethlen cs. lt. — 1776: Országos Levéltár Kt. A. 172. sz. 26. l. — 1776: Vallatásos határmegállapítás (cikmántori és nagykendi határokról). — 1784: A makkoltatásról. — 1786: Csereokmány. — 1786: Csereokmány. — 1791: Csereokmány. — 1795: Csereokmány. — 1817: Nagykendi ref. eklézsia jegyzőkönyve. — 1836: Adomány levél. — 1881: Birtokívi kivonat. — 1886: Katonai térkép (1:75.000). Zone... Col. XX. — 1890–1900: Nagykend falu és határának térképe (Nagykend községháza). — 1908: Egyházi ingatlanok telekkönyvi kivonata.

